

Могила Героя України Тараса Матвіїва «Сармата» (фото Ольги Гучко (Петренко))

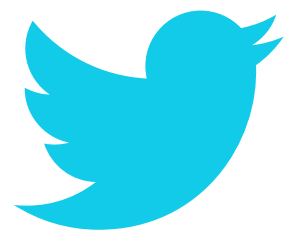
На його могилі ми встановили пам'ятник із т. зв. «танського» граніту (родовище на Черкащині). Це один із найсвітліших (але все ж сірих) українських гранітів. На прохання батьків, пам'ятник мав бути козацьким за силуетом і максимально світлим, білим, щоб свідчити про подвиг Воїна Світла.

Танське родовище невелике, камінь природний, а тому не однорідний, щоб знайти достатньо великі, якісні і чисті, без темніших вкраплень, брили каменю, нам довелося чекати кілька місяців. Щоб досягти максимально світлого, білого відтінку, скульптори які працювали з пам'ятником, запропонували відмовитися від глибокого полірування, тому камінь отримав матову, але максимально світлу поверхню.

Читайте також: **Вшанування полеглих воїнів: Герої гідні того, щоб їхню історію пам'ятали**

Вапняк і його довговічність

На околиці села Зимне на Волині стоїть найдавніший (відомий на сьогодні) кам'яний хрест на могилі українського лицаря. У могилі похований Клим Христинич, давньоруський воїн, що загинув у битві захищаючи короля Данила. Про цю могилу є згадка у «Літописі Руському», де читаємо «Тоді ж убитий був Клим Христинич, один з усіх його [Данила] воїнів, що ото його хрест і донині стоїть на Сухій Дорогві», а мова йде про 1213 рік.

Найдавніший хрест у Зимному (архівне фото з книжки Олександра Цинкаловського)

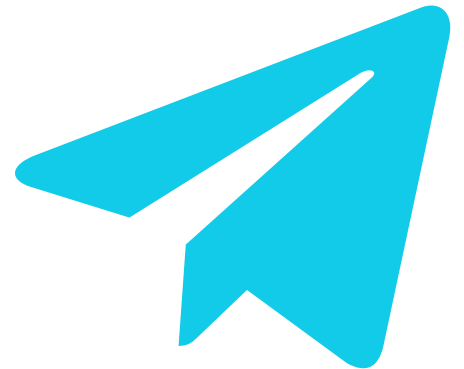
З вдячності і поваги до свого вірного воїна-дружинника, король наказав насипати курган і встановити кам'яний хрест у аскетичних формах. Тому хресту з пісковика понад 800 років, над ним пролітали роки і бурі, вітри і дощі шліфували його століттями, але він міцно стоїть до сьогодні, продовжує свідчити про відважного воїна і його подвиг.

Читайте також: **Російський проєкт "Бабин Яр": Україна ще довго буде намагатися викинути російський слід з української пам'яті**

Козацька історія і традиція як основа

Попри складні історичні обставини, все ще маємо на території України сотні більших чи менших козацьких кладовищ, поодиноких хрестів і могил. Їх свідомо і систематично нищили всі окупанти, насамперед – варвари з півночі. Тут можемо згадати Шевченкову «Розриту могилу», де і про значення могил, і про варварство московитів, і про обов'язок нащадків щодо могил тих, хто боровся за рідну землю.

Більшість козацьких хрестів, які дійшли до наших днів, походять з XVIII – поч. XX століть, хоч можемо припустити що є і значно давніші, наразі ця спадщина ще мало досліджена. Всі ці хрести, значна частина яких має 300 і більше років, виконані з місцевого каменю, пісковика чи вапняку, на півдні України можемо навіть зустріти зразки з відносно м'якого травертину.

||

Козацькі хрести у Підкамені (фото ZAXID.NET)

Ті давні козацькі хрести, їхня символіка, форма, а навіть технологія їх виготовлення є важливою частиною нашої мілітарної традиції і нашої культурної спадщини, міцною основою на якій наступні покоління українців будували культуру пам'яті.

Читайте також: **В Україні народжується нова культура вшанування загиблих героїв**

Бетон і стрілецькі могили

Початок ХХ століття для вивчення історії і традицій українських військових поховань є найбільш інформативним і цікавим. Кілька хвиль Визвольних змагань за українську незалежність, створення легіону УСС, армії УНР і УГА, зародження ОУН і збройна боротьба УПА. І знов могили, тисячі могил українських героїв.

Війни прокотилися через весь європейський континент, але для нас, на жаль, вони обернулися черговою втратою незалежності майже на століття. Ті війни і величезні жертви, змусили більшість цивілізованих народів задуматися над тим, як гідно вшановувати полеглих і їхній подвиг. Починають з'являтися правила і принципи військової некрополістики, кристалізуються і уніфікуються форми пам'ятників на вояцьких могилах, структура військових кладовищ і набір обов'язкових елементів. Тоді ж з'являються тисячі бетонних хрестів. З'являються вони поруч з кам'яними, виконаними з пісковика чи вапняку, поруч з металевими і навіть дерев'яними.

Українці, навіть в умовах польської окупації, спромоглися впорядкувати десятки українських військових кладовищ і поодиноких могил, збудувати кілька меморіалів.

Більшість хрестів на українських військових кладовищах були бетонні. Бетонні хрести були на стрілецьких могилах у Львові, Івано-Франківську, Тернополі, Золочеві, Стрию та багатьох інших містечках і селах. Багато з них були знищені у советський час, але збереглися креслення, фото і спогади людей, що опікувалися тими вояцькими могилами. На щастя збереглося також кілька десятків історичних бетонних хрестів на стрілецьких могилах донині, їх можемо бачити, вивчати, доглядати і вшановувати полеглих. І хоч мають вони близько ста років, збереглися вони досить добре.

Читайте також: **Роль музики у меморіалізації: "Ми думали, що ці пісні про когось. А виявляється, вони про нас..."**

НОВИНИ ПАРТНЕРІВ

РЕКЛАМА

Меморіал воякам УГА у с. Колеличі на Перемишлянщині (фото Івана Щурка)

Тут можна згадати вражаючі бетонні хрести на стрілецьких могилах у с. Цеблів коло Белза, встановлені 1936 року, які дивом збереглися донині, а на них жодної тріщинки чи деформації. Поруч у Белзі також дивом зберігся бетонний хрест на братській могилі стрільців УГА. Ряд струнких бетонних хрестів на стрілецьких могилах зберігся у Золочеві.

Окремою згадки заслуговують бетонні хрести з меморіалу УСС-УГА на Янівському цвинтарі у Львові. Українська громада Львова, українське Товариство охорони воєнних могил почало системно впорядковувати цей стрілецький цвинтар на початку 1930-х років. Перші бетонні хрести тут з'явилися у 1931 році. Впродовж 1930 і до першої половини 1940-х років це був головний Український військовий меморіал, понад 700 могил з бетонними хрестами за зразком і силуетом давніх козацьких, місце паломництва, молитви і шанування полеглих. Місце української пам'яті, гордості і національного самоусвідомлення.

Меморіал УСС-УГА на Янівському цвинтарі (фото Івана Щурка)

У 1971 році, за наказом совєтської влади, цей меморіал було зруйновано військовою технікою і важкими бульдозерами. Частиною понищених хрестів вистелено під асфальт фрагмент вул. Сахарова. Більше 20 років тисячі автомобілів їздили по тих хрестах. Яке ж було здивування львів'ян, коли після відновлення Незалежності, на початку 1990-х, з-під асфальту виймали сотні фрагментів розбитих хрестів, але і кілька майже цілих, тільки зламаних при основі. Сьогодні ці фрагменти і кілька вцілілих бетонних автентичних стрілецьких хрестів можна побачити на відновленому меморіалі УСС-УГА в межах Янівського цвинтаря.

Стрілецькі могили на Янівському цвинтарі після руйнувань у 1971 році

Знаючи історію цього меморіалу і цих хрестів, можемо себе запитати, невже українці Львова обрали бетон, щоб принизити полеглих? Чи може обрали всупереч розумінню, що бетон не вічний? Чому з бетону виконаний український Пантеон, українське місце сили?

Можливо тому, що розуміли: матеріал хрестів важливий, але вторинний? Можливо тому, що крім довговічності каменю важливо подбати про те, щоб до тих могил приходили, їх доглядали, ремонтували, своєю системною опікою забезпечували вічну пам'ять? Розуміли, що хрест є, перш за все символом який покликаний розповідати історію полеглого, свідчити про його подвиг.

Один із вцілілих автентичних бетонних хрестів на меморіалі УСС-УГА на Янівському цвинтарі (фото Івана Щурка)

Камінь важливий, але щоб камінь розповідав про полеглого, говорив з нащадками, свідчив про важливе, його умовної «вічності» недостатньо. Вічна пам'ять потребує наших зусиль і наших дій.

У советський час нищили не тільки цвинтарі і хрести на вояцьких могилах, разом з ними нищили також ремесло і традиції виготовлення тих хрестів, бо розуміли, що вони маркують нашу землю саме українською, свідчать про нашу довгу історію і велику культуру. На місце наших традицій і нашої культури, агресивно насаджувалася культура тоталітарна, темні гнітючі кольори, домінуючий масштаб, масовий граніт, який українським є хіба за місцем розташування кар'єру. З тих гранітів совети будували свої мавзолеї, меморіали для енкаведистів і палаци партії, якими маркували окуповану українську землю.

Чи означає це, що ми не можемо нині використовувати граніт – точно ні! Це наш камінь, ресурс нашої землі і нам треба вчитися розумно цим ресурсом розпоряджатися. Але чи треба цей камінь, особливо темний і гнітючий, тягнути в нашу військово-меморіальну культуру, чи треба продовжувати культивувати насажені советські практики – велике питання...

Читайте також: **Радянські військові меморіали в Україні: статус де-юре і де-факто**

Нинішні дискусії щодо матеріалу для пам'ятників

Частина родин категорично не сприймає тераццо (комплексний камінь, виготовлений з мармуру, граніту, кварцу та іншої сировини, змішаної з цементом – ред.), вважає його «принизливим і дешевим бетоном», «недовговічним і примітивним матеріалом». Натомість звучать заклики чи навіть вимоги про велику суцільну гранітну плиту на

могили, щоб не було зелені, не було необхідності її доглядати. Але суцільна гранітна плита важка, для її якісного монтажу треба зробити відповідний фундамент, залити багато бетону у саму могилу?

То чим відрізняється бетон, багато бетону у самій могилі від «бетонного» хреста на могилі? Насправді вишуканого і по військовому аскетичного стилізованого козацького хреста виконаного за технологією тераццо, де є близько 80% мармурової крихти, а бетон є тільки в'язучим, одним з кількох технологічних компонентів.

Якщо би мені справді довелося «рекламувати» якийсь камінь, я би щиро наполягав на вапняку. З цього каменю на Львівщині виконана абсолютна більшість пам'ятників на могилах наших предків. Покладів цього каменю є найбільше в межах нашої області. До сьогодні є кар'єри, майстерні і майстри, які тешуть цей камінь, передаючи традиції з покоління в покоління.

Читайте також: **Чому в Україні досі немає Національного меморіального військового кладовища**

З вапняку виконані більшість пам'ятників і меморіалів збудованих на повстанських і стрілецьких могилах нашою громадською ініціативою «Незаному воякови». Вапняк відносно м'який, швидко патинується, обвітряється, його обсаджують всякі мохи і лишайники, але це крім проблеми є також важливим елементом мотивації. Ми з друзями чітко знаємо, що не можемо збудувати меморіал, розвернутися і піти, бо він «вічний», розуміємо, що маємо обов'язок щороку приходити до тих могил, косити трави, мити і чистити хрести, наводити написи, бо тільки наша свідомо дія, наша системна опіка є справжнім виявом пам'яті.

Але сьогодні ми обговорюємо проєкт інших, фахових архітекторів, маємо дослухатися до їхніх аргументів, вчитися довіряти один одному, спільно і з повагою шукати найкращі рішення для вшанування наших полеглих.

Читайте також: **Неписані правила народного меморіалу на Майдані в Києві загиним у війні проти російських загарбників**

Наведені вище приклади не охоплюють всієї історії і традицій української некрополістики, не дають очевидних і простих відповідей про те, якими саме має бути матеріал пам'ятників на могилах полеглих Героїв, але дають трохи поживи для роздумів і пошуку правильного рішення.

Пам'ятаючи, що вічного каменю не існує, вічною має бути наша дієва пам'ять.

Іван Щурко, опубліковано у виданні ZAXID.net

Читайте також:

- **Як у світі зберігають пам'ять про полеглих героїв. Традиції військових поховань Європи та Америки**
- **Національне меморіальне військове кладовище: хапуги хочуть красти навіть у мертвих героїв**
- **Конфлікт влади й родин загиблих героїв продовжується. Що далі?**
- **Військові некрополі України: МЕМОРІАЛ УКРАЇНСЬКИХ СІЧОВИХ СТРИЛЬЦІВ**
- **Що не так з похованням військових в Україні**
- **Тетяна Даниленко: Банальна корупція на пам'яті про героїв**
- **Україна має древні традиції поховання воїнів. Як це було і як впливає на вшанування полеглих сьогодні**
- **Петиція про створення Пантеону Героїв на Аскольдовій могилі набрала 25 тисяч голосів**
- **Будівництво Національного військового меморіального кладовища: суцільні конфлікти та скандали**

 Share 0

Читайте «Аргумент» в **Facebook** и **Twitter**

Если вы заметили ошибку, выделите ее мышкой и нажмите **Ctrl+Enter**.

Коментарі

ВІДЕО

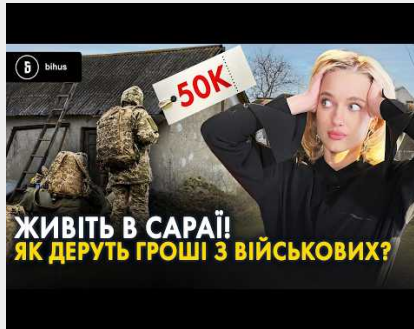
Про що не можна було жартувати в СРСР

HEAVY SHOT, VAMPIRE, NEMESIS: як «Баба Яга» б'є ок*пантів

Воюєш? Плати більше! 50к за оренду і космічні комісії: як виглядає ринок житла на фронті?

[Головна](#) [Про сайт](#) [Опитування](#)

© 2011 «АРГУМЕНТ»

Републікація матеріалів: для інтернет-видань обов'язковим є пряме гіперпосилання, для друкованих видань – за запитом через електронну пошту. **Посилання або гіперпосилання повинні бути розташовані при використанні тексту - на початку використовуваної інформації, при використанні графічної інформації - безпосередньо під об'єктом запозичення.** При републікації в електронних виданнях у кожному разі використання вставляти гіперпосилання на головну сторінку сайту argumentua.com та на сторінку розміщення відповідного матеріалу. За будь-якого використання матеріалів не допускається зміна оригінального тексту. Скорочення або перекомпонування частин матеріалу допускається, але тільки в тій мірі, якою це не призводить до спотворення його сенсу.

Редакція не несе відповідальності за достовірність рекламних оголошень, розміщених на сайті, а також за вміст веб-сайтів, на які дано гіперпосилання.

Контакт: uargumentum@gmail.com